

TIJDSCRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

9^e Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1901

Onze nieuwe guldens.

Het nederlandsche muntwezen, d. w. z. het muntwezen van het Koninkrijk der Nederlanden, werd het eerst geregeld bij de wet van 28 September 1816, Staatsblad n°. 50, waarbij een dubbele standaard werd aangenomen, met den gulden als munteenheid.

Zilveren standpenningen waren 'de driegulden, gulden en halve gulden; gouden standpenning was het tien-guldenstuk.

Zilveren pasmunt waren de stukken van 25 cents (kwartjes), 10 cents, (dubbeltjes), en 5 cents (stuivertjes), koperen: de centen en halve centen, prijkkende met de trek- of drukletter W onder een koninklijke kroon, de Kz. vertoonende het wapen.

De gulden volgens deze wet woog 10.766 gram en bevatte $\frac{893}{1000}$ fijn zilver.

Bij de wet van 22 December 1825, Staats-

blad n°. 80, werden daarenboven gouden standpenningen van vijf gulden ingevoerd.

Bij de wet van 22 Maart 1839, Staatsblad n°. 6, werden de guldens en drieguldens vervangen door nieuwe guldens van 10 gram, bevattende $\frac{945}{1000}$ fijn zilver en door stukken van $2\frac{1}{2}$ gulden (rijksdaalders). Deze slechts een enkele maal voorkomende stukken met het hoofd van Koning WILLEM I zijn nog gangbaar; ook de guldens en rijksdaalders van de koningen WILLEM II en WILLEM III en de guldens van Koningin WILHELMINA, (rijksdaalders met H. M's. hoofd zijn nooit aangeemaakt), werden alle geslagen ingevolge laatst-gemelde wet.

De bepalingen, daarin voorkomende omtrent pasmunt, interesseeren ons minder, daar ze nimmer toepassing erlangden.

Nevens onze rijksmunt was nog steeds het oudere geld in omloop, tot de wet van 18 December 1845, Staatsblad n°. 90, dit buiten koers stelde.

Bij de wet van 26 November 1847, Staatsblad n°. 69, werd besloten tot afschaffing der gouden munten; de bepalingen omtrent de zilveren standpenningen bleven dezelfde; een nieuwe beeldenaar werd aangenomen voor de zilveren pasmunt, n.m. 's Konings hoofd als Vz., de waarde in krans als Kz.

Bij K. B. d.d. 29 Juni 1848, Staatsblad n°. 27, werden de middellijnen der munten bepaald als volgt:

Stuk	2.50	1.-	-.50	-.25	-.10	-.05	-.01	-.00½
m M.	38	28	22	19	15	12½	22	16

Bij de wet van 1 Juni 1850, Staatsblad n°. 25, werd het toezicht en de zorg voor de zaken van de Munt opgedragen aan den Minister van Financiën, het onmiddellijk toezicht aan het Muntkollege, welks werkzaamheden bij K. B. d.d. 2 September 1850, Staatsblad n°. 56, nader uitvoerig werden geregeld. Art. 6 der laatstgenoemde wet bepaalt, dat alle stempels voor de munt aan 's-Rijks munt worden vervaardigd.

De wet van 14 December 1853, Staatsblad n°. 126, verklaarde die van 26 November 1847 toepasselijk voor West-Indië; de wet van 1 Mei 1854, Staatsblad n°. 75, verklaarde laatstgenoemde wet tevens toepasselijk voor Oost-Indië, doch alleen voor zoover de standpenningen betreft. Ingevolge laatstgemelde wet en die van 20 April 1855, Staatsblad n°. 12, worden voor Oost-Indië afzonderlijke pasmunten geslagen.

Maakte de daling der zilverprijzen herhaaldelijk maatregelen noodig tot schorsing van de bevoegdheid van partikulieren, tot het doen aanmunten van zilveren standpenningen, ove-

rigens heerschte er op wetgevend gebied, wat het muntwezen betreft, een groote rust, tot dat bij de wet van 6 Juni 1875, Staatsblad n°. 117, tot den dubbelen standaard werd teruggekeerd. De gouden standpenning — het tienguldenstuk — weegt 6.720 gram, met een gehalte van $\frac{900}{1000}$, de middellijn is $22\frac{1}{2}$ m.M. (K. B. d.d. 26 Juni 1875, Staatsblad n°. 124.) Daar de eerste slag niet goed stapelde, werden in 1876 nieuwe stempels gemaakt. Die van 1875 vertoonen het jaartal boven het wapen, het omschrift: KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, onder langs den rand loopende, die van 1876 en later hebben het jaartal boven het wapen en het omschrift boven langs den rand. Deze gouden standpenningen werden ook voor Nederlandsch-Indië ingevoerd als zoodanig, (met herhaling van het omtrent de zilveren standpenningen bij de wet van 1 Mei 1854 bepaalde), bij de wet van 28 Maart 1877, Staatsblad n°. 42.

Bij de wet van 28 Maart 1877, Staatsblad n°. 43, werd de koperen pasmunt door bronzen vervangen, t.w. stukken van $2\frac{1}{2}$, 1 en $\frac{1}{2}$ cent, met een middellijn van $23\frac{1}{2}$, 19 en 14 m.M. (K. B. d.d. 18 April 1877, Staatsblad n°. 84.)

Voor Suriname en Curaçao werd het nederlandsche gouden tienguldenstuk als standpenning ingevoerd bij de wetten van 28 Juni 1881,

Staatsblad n°. 120 en 121; de nederlandsche bronzen pasmunt werd mede aldaar ingevoerd bij de wetten van 24 December 1886, Staatsblad n°. 233 en 234.

Thans iets over het geld met den beelde-naar van H. M. Koningin WILHELMINA.

In 1892 werden voor het eerst na H. M's. komst tot den troon, guldens, 25 cents- en 10 centsstukken geslagen met H. M's. beeltenis, naar het ontwerp van L. JÜNGER, leeraar aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid te Amsterdam, op stempels vervaardigd door den 2^{den} stempelsnijder aan 's-Rijks Munt, W. J. SCHAMMER. († 26 Augustus 1893.)

Deze stukken vonden weinig genade in de oogden van het publiek. De heer mr. L. W. A. BESIER wijst, over dit onderwerp sprekende, op „den eenigszins verouderden toestand der werktuigen aan 's-Rijks Munt,” (*Tijdschrift* 1893, blz. 91), doch wijt ook voor een gedeelte het minder artistieke der voorstelling aan het ontwerp. M. i. ten onrechte. De fraaie proeven van eene vlak-gravure naar ditzelfde ontwerp vervaardigd in de Kon. Utr. fabriek van Zilverwerken, firma C. J. BEGEER, (*Tijdschrift* 1897 blz. 137 n°. 28), bewijzen, dat met moderne werktuigen inderdaad iets veel beters te maken ware geweest.

Van de tienguldenstukken zijn, met het oog

op de hooge goudprijzen, voor rijksrekening nimmer exemplaren geslagen. In 1892 liet de muntmeester er 61 slaan, in 1895 nog 149. In 1898 werden voor partikuliere rekening (Java bank) 108771 stuks met het jaartal 1897, in 1899 nog 144840 stuks met hetzelfde jaartal aangemaakt. In het inhuldigingsjaar vormden deze tientjes van de Koningin een handelsartikel, dat nog al aftrek vond.

Dat ook minder zeldzame stukken opgeld kunnen doen, bewijst het navolgende krantenberichtje in de bladen van Oktober 1900 voorkomende en ter wille der curiositeit hier ingelascht:

„Te Arnhem heeft zich eene negotie ontwikkeld, die misschien eenig in Nederland is. Om namelijk huismoeders, die in het bezit zijn van een muntgas-meter, uit de verlegenheid te helpen, als ze geen $2\frac{1}{2}$ centstukken bezitten, drijft men in de buurt Klarendal tegenwoordig handel in die „grooten.” Er wordt daar munt uit munt geslagen; voor 8 cent krijgt men 3, voor 11 cent 4 „grooten.”

De zaak gaf zelfs aanleiding tot eene bespreking in den gemeenteraad.

Doch nu terug tot ons onderwerp.

Waar we van elke geldsoort slechts exemplaren kennen met één en denzelfden beelde-
naar, (het geld van Z. M. WILLEM I naar de

wet van 1839 was een nieuwe geldsoort), is thans van deze gewoonte afgeweken. Nu H. M. zelf de teugels van het bewind in handen heeft genomen, begreep men terecht, dat het geld niet langer met een kinderkopje mocht prijken en werd besloten tot de invoering van een nieuwen beeldenaar en tevens tot een meer artistieke Kz.

Om de klip, waarop men in 1892 gestrand was, te ontzeilen, werd bij de wet van 2 Januari 1899, Staatsblad n°. 11, een nieuw lid toegevoegd aan het bovenaangehaalde art. 6 der wet van 1 Juni 1850, Staatsblad n°. 25, luidende: „In bijzondere gevallen kan van deze bepaling worden afgeweken,” m. a. w. behoeven dus alle stempels *niet* aan 's-Rijks Munt te worden vervaardigd.

Het vervaardigen van het ontwerp van H. M.'s hoofd werd opgedragen aan den te Rome vertoevenden nederlandschen beeldhouwer PIER PANDER, die tevens een ontwerp maakte voor de Kz.

De primitieve stempels, de eersteonsoenen, matrijzen en dienststempels werden geleverd door PAULIN TASSÉ te Parijs, de latere werden aan 's-Rijks Munt aangemaakt.

Krachtens Kon. besluit van 6 Oktober 1900, is met het slaan der nieuwe guldens begonnen; ingevolge een missive van Z. Ex. den Minister

van Financiën, zijn deze in het laatst van Oktober in omloop gebracht. Met het jaartal 1898 zijn geslagen 1.000.000 guldens voor Nederland en een gelijk aantal voor Nederlandsch-Indië. Tevens zijn aangemaakt 400.000 25 centsstukken voor Nederland met het jaartal 1898 en 480.000 stukken van $\frac{1}{4}$ gulden voor Curaçao; het jaartal 1900 dragende, 1) het kopje is echter niet zoo fraai als op de guldens, de naam PANDER ontbreekt. Stukken van *f* 10.—, *f* 2.50 *f* 0.50 en *f* 0.10, benevens van $\frac{1}{10}$ gulden voor Curaçao, zullen nog gemaakt worden.

BESCHRIJVING.

Vz. Linksgewend, bijzonder mooi gemodelleerd, hoofd van H. M. de Koningin met diadeem, daaronder: P. PANDER, omschrift in parelrand:

WILHELMINA KONINGIN   DER NEDERLANDEN

1) Bij de wet van 23 Mei 1899, Staatsblad n°. 126, werden aldaar, naast de nederlandsche zilveren pasmunten, ingevoerd de curaçaosche stukken van $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{10}$ gulden.

Vz. = de nederlandsche rijksdaalders, guldens en halve guldens.

Kz. Het nederlandsche wapen tusschen $\frac{1}{4}$ of $\frac{1}{10}$ G., daaronder het jaartal.

Omschrift (boven): KOLONIE CURAÇAO.

(het omschrift op de guldens van 1892 en later was doorlopend.)

Kz. Het gekroonde nederlandsche wapen, fraaier van vorm en met kleiner en eleganter kroontje dan vroeger, geplaatst tusschen: I en G, daaronder: 100 c., terzijden het muntmeestersteeken — een hellebaard — en het muntteeken — een Mercuriusstaf.

Omschrift in parelrand:

1898

MUNT VAN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

De punten achter jaartal en Nederlanden zijn verdwenen; gelukkig ook is de y in Koninkrijk een ij geworden en de fout onder drie koningen en eene koningin steeds bestendigd, eindelijk verbeterd. (Zie J. E. TER GOUW, in *Tijdschrift* 1894 blz. 162.) Het kantschrift luidt echter nog steeds: GOD * ZY * MET * ONS *, moge ook daarin spoedig de y in ij veranderd worden! Vroeger was het een fout, doch een konsekwent doorgevoerde, thans daarenboven een inkonsekwentie.

De pers begroette eveneens de nieuwe guldens met ingenomenheid, getuige wat de Nieuwe Rotterdamsche Courant schreef:

„Deze munt is een niet genoeg te waardeeren poging om mooi werk te leveren; 't is een verademing na het vele leelijke, door sleur en gemis aan

energie bedorven werk, dat op dit gebied in de laatste tientallen van jaren in ons land is tot stand gekomen aan 's-Rijks Munt. Aan minister PIERSON komt een woord van warme hulde toe voor dit initiatief."

Of de nieuwe gulden aan de eischen der praktijk zal voldoen, of het relief van de munt niet te hoog is — wat het stapelen der guldens belet — of niet te laag — waardoor de beeldenaar zou uitgewischt worden — zal de praktijk moeten leeren. Maar uit het oogpunt van kunst is de gulden zeker als geslaagd te beschouwen, vooral wat de voorzijde aangaat.

Het kopje" — gaat de schrijver voort — „vertoont niet het gewone type van de Koningin, maar er zit in de melancholieke, eigenaardig ernstige, wat oudere gelaatsuitdrukking toch zeer veel waars en juistbegrens: men moet nooit vergeten, dat verreweg het grootste aantal van de Nederlanders, die de guldens in handen krijgen, H. M. de Koningin alleen pleegt te zien bij *joyeuse entrées* in steden en dorpen, of snel rijdend in Baarn, Apeldoorn of het Haagsche Bosch. Anderen, meer bevoorrechten, zien H. M. op audiëntiën of statiediners. PANDER heeft een andere uitdrukking van het vorstelijk gelaat, naar zijn individueele opvatting, gegrepen en voortreffelijk op de munt in beeld gebracht. De lijnen van het haar zijn mooi, vooral daar waar de krulletjes neervallen op het voorhoofd; neus, oog en kin zijn smaakvol wedergegeven, de mond is ietwat te benepen.

„De keerzijde is beter dan op de oude guldens, maar wel schijnen eenige heraldische bedenkingen gewet-

tigd, hoewel het niet te ontkennen is, dat het aantal heraldici even groot is als het aantal bestaande heraldische opiniën; uit het oogpunt van smaak is de keerzijde geslaagd te noemen. Hier vooral moet men niet vergeten, dat de eischen der praktijk meebrengen, dat er zoo min mogelijk wordt afgeweken van het eens bestaande type, hoe vurig men misschien ook wenschen zou om inspiratie te zoeken op onze voortreffelijke munten der 17^e eeuw; hier ook geldt in hooge mate het nadeel, dat voortvloeit uit het feit, dat de kunstenaar zijn model maakt en de technicus dat reduceert; de oudere stempelsnijders, die zelf den stempel pleegden te maken, waren in veel gunstiger conditiën in dit geval.

„Wanneer wij onzen indruk samenvatten, dan mogen wij constateeren, dat de Nederlanders met genoegen hunne nieuwe guldens zullen kunnen aanschouwen en dat er meer dan een gewoon vluchtig bewerkt betaalmiddel in omloop zal komen”.

Bij deze gunstige beoordeeling sluiten we ons volgaarne aan, een enkele opmerking zij ons vergund. Al was de wet van 2 Januari 1899, Staatsblad n°. 11, noodig, omdat de Munt niet over een der uitstekende reduceermachines te beschikken heeft, die thans worden geleverd; men had toch niet in het buitenland behoeven te zoeken, wat ook in het vaderland te vinden was Het kopje van H. M. op de plakket Vredeskonferentie en de proeve eener bewerking van de Vz. der nieuwe gul-

dens en halve guldens, naar PANDER'S relief, moge wat vaag zijn, de Vz. van den penning op het bezoek der Koninginnen aan Utrecht, op 3 Juli 1900, kan gerust de vergelijking met de Vz. onzer nieuwe guldens doorstaan en is *nederlandsch werk!*

Alphen,
1 November 1900.

W. Z.
